

Recuperació de la Fundació Renau als 10 anys de la mort de l'artista

L'obra valenciano-mexicana de Renau

La Fundació Josep Renau, amb la col·laboració de la família de l'artista valencià a Mèxic, ha recuperat una bona part del seu arxiu gràfic i del seu llegat cultural. Aquesta és la història d'una obra perduda a l'exili i dels testimonis del seu germà Alexandre i el seu fill Ruy.

Deu anys després de la mort de Josep Renau a Berlín, antiga República Democràtica d'Alemanya, han aparegut a les ciutats de La Ensenada (Baixa Califòrnia), Mèxic i Puebla nous materials inèdits de la vida i obra del pintor valencià Josep Renau Berenguer (València, 1907-Berlín, 1982). Després de la mort de l'artista a l'exili, a la tardor de 1982, la viuda de Renau, la pintora Manuela Ballesster Vilaseca (València, 1908), va distribuir alguns efectes personals del seu marit entre la seva família dispersa a La Ensenada, a la Baixa Califòrnia (els fills petits Pau i Totly), a Mèxic (família Ballesster) i a la Puebla (el seu fill major i marmessor de la família Ruy Renau).

Uns anys després, la Fundació Josep Renau —coordinada, en aquests moments per Ricard Roso (president), Eliseu Climent (vice-president) i Doro Balaguer (secretari)— va decidir delegar un historiador de l'art a Mèxic perquè inventariara i tractara de recuperar el màxim de material dispers de l'artista valencià a l'exili.

El resultat d'aquest treball ha estat la localització de més de 500 negatius de la seva vida i obra a València (1907-1939) i Mèxic (1939-1958), 250 fotografies, dos quaderns de dibuixos de la primera època (València, 1918-1921) i dos llibres de poemes inèdits escrits en castellà (València, 1930).

Per tot aquest material s'ha pagat a la família un preu simbòlic de 1.250.000 pessetes, més les despeses

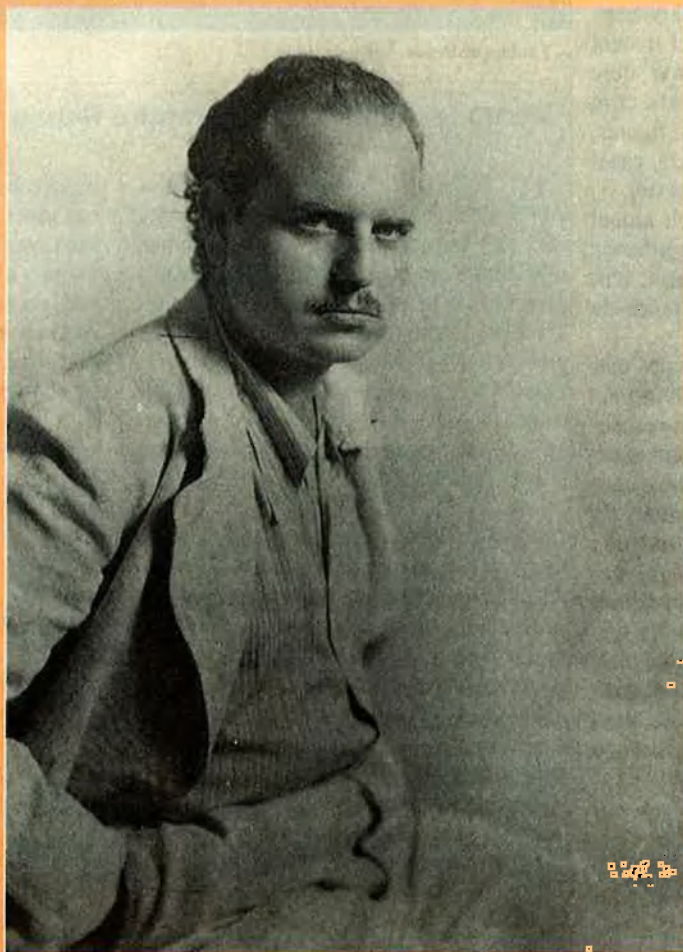
del viatge i estada de l'esmentat investigador.

A partir d'ara, la Fundació Josep Renau ha decidit deixar en depòsit tot aquest material fotogràfic, artístic i

en dos lliuraments anteriors: el primer, el 1978, amb més de 175 peces, entre cartells, fotomuntatges, pintures i cartons murals, que, procedents de la Biennal de Venècia de 1976, l'artista va donar al "poble valencià" arran de la seva primera exposició retrospectiva a València (desembre, 1978) i de la creació de la Fundació Josep Renau (1978); la segona es va fer el 18 de gener de 1989, en ocasió de la firma d'un conveni entre la Fundació Josep Renau i la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, segons el qual l'IVAM es feia responsable de la custòdia, protecció i difusió de l'obra de l'artista a més d'un sèrie de prestacions dirigides a la recuperació, inventari i valoració de la seva vida i obra.

Encara que l'IVAM ha complert bona part del conveni, també és cert que hi ha aspectes que queden per desenvolupar, pendents d'una reunió amb el conseller de Cultura de la Generalitat valenciana per tal de perfilar qüestions tan importants com l'inventari, la fotografia i la valoració definitiva de tot el patrimoni artístic de Josep Renau, la realització

del catàleg raonat de la seva obra, l'edició dels seus escrits, la difusió a Mèxic, arran de la Biennal Internacional del Cartell de Mèxic, el 1992, de la seva obra gràfica, l'adquisició de noves obres de l'artista i en especial d'un quadern de dibuixos al País Valencià.

Josep Renau, València, 1931.

LUIS VIDAL

intel·lectual de l'artista a l'Institut Valencià d'Art Modern, seu permanent, des del 18 de gener de 1989, del patrimoni artístic i intel·lectual de Josep Renau.

Amb aquesta adquisició, la Fundació Josep Renau completa el llegat cultural de l'artista, instal·lat a València,

ELS QUADERNS DE DIBUIXOS

De l'obra primigènica de Josep Renau com a ajudant del seu pare i professor de dibuix de l'Escola de Belles Arts de Sant Carles es conserven, localitzats, tres quaderns de dibuixos: dos eren a Puebla, Mèxic, en poder de Ruy, fill major de Manuela Ballester i de Josep Renau. El tercer encara es conserva a Pedralba, el té un antic regidor de l'ajuntament. A partir d'ara, els quaderns de dibuixos de Renau, datats a València, 1918 i 1921, adquirits en el seu temps, a la casa de materials de belles arts de Lluís Víguer, al carrer de la Corretgeria 24, de la capital valenciana, formaran part del llegat de Renau en depòsit a l'Institut Valencià d'Art Modern.

El primer quadern de dibuix al natural, de 1918, inclou 71 pàgines i el mateix nombre de dibuixos a llapis i tinta sobre paper, amb motius tan distints com mans, orelles, caps, peus, gerres, figures, greques, conxes de mar, pardalets, cases del Cabanyal, barques i algun vaixell.

Són els primers dibuixos, d'un xiquet d'onze anys que es guanya la confiança del pare, professor de belles arts, fent exercicis, a l'estudi del restaurador de l'Ajuntament de València.

El segon quadern, anomenat pel mateix Renau, *Àlbum d'apunts al natural*, de 1921, inclou 30 pàgines i els respectius dibuixos a tinta, llapis i sanguina sobre paper, sobre temes diversos com pardalets, retrats de la seua família i els seus germans (Tildica, Dolors, Juanino i Alexandre), flors, caps grecs, etc.

Amb el quadern, encara de propietat privada, de Pedralba, es completa una etapa molt poc coneguda dels inicis artístics de Renau, poc abans de començar a estudiar la carrera de belles arts, cosa que va fer quan a penes tenia catorze anys (1921).

ELS LLIBRES DE POEMES

Quan, cap als inicis dels vuitanta, Josep Renau va recordar a la revista *L'espill* la seua marxa a l'exili, va incloure un poema dedicat a la seua experiència com a desterrat. Era un testimoni excepcional d'una vessant poc coneguda de l'artista. Es coneixia la seua passió per la teoria de l'art i algun escrit de tema polític, a més d'una pàgina entorn de la salvació del patrimoni històric i artístic de l'estat espanyol, però poc es sabia de la seua vena poètica.

Ara, més de mig segle després, es re-

Família de Renau, València, 1940.

LUIS VIDAL

Memòries inèdites d'Alexandre Renau

A la Ciutat de Mèxic, prop de la Colònia Condesa, viu des de fa uns anys, un dels germans del pintor Josep Renau. Dels cinc germans de la família Renau i després de la mort primer de Pepe i més tard de Juanino, en queden dues xiques, una a València (Dolors) i l'altra a Segòvia (Tildica) i un xic a Mèxic (Alexandre). Amb 82 anys, empresari i jubilat, Alexandre ha escrit unes memòries familiars on es relaten episodis inèdits de la família Renau.

Abans d'aquestes memòries mecanografiades i alguns documents personals de l'esmentat Alexandre, un altre germà, Juanino, va publicar fa molts anys un llibre titulat *Pasos y sombras* (Mèxic, 1953) que va promoure una gran polèmica entre familiars i amics pels testimonis, noms i dades de la vida política valenciana dels anys republicans i del període de la guerra.

Ara, més de trenta anys després, Alexandre dona altres testimonis de la seua vida i la de la seua família, d'interès especial en el que fa referència a Josep Renau.

Del seu pare, Josep Renau Montoro, diu: "Mon pare pertanyia a la classe mitjana-baixa... Era persona molt dotada per a l'art i en especial per a la pintura, però les pressions i obligacions familiars li impediren desenvolupar el seu vertader i gran talent".

De la seua mare, Matilde Berenguer, diu: "Ma mare, pel contrari, pertanyia a una família aristocràtica, de la província d'Alacant. Els seus pares i oncles foren militars que actuaren a la guerra civil carlina..."

Respecte al seu germà Pepe, diu entre al-

tres coses: "Fou sempre un gran germà, ens vam comprendre molt bé, cadascú a la seua manera. Molt humà i sensible. Veia tot amb molt d'optimisme, a vegades il·lusionari, pensava que tot es podia aconseguir. Aquesta visió creadora li portà a aconseguir metes molt llunyanes i reconegudes. Li va faltar una visió més realista de la vida".

Respecte a les idees polítiques de joventut de Josep Renau el seu germà, entre altres coses, diu: "En la seua vida política fou el que més es va entregar. Tot ho va donar per la causa, inclús amb un cert fanatisme...¿Com es pot comprendre, que després de fer un cartell de propaganda política, l'edició del qual inclús pagava, isquera amb un poal i una brotxa, a enganxar-lo als murs dels carrers?".

Quant als darrers moments de la vida de Josep Renau a València, el seu germà recorda la darrera conversa que van tenir a l'abril de 1982 a la casa de Pepe: "Era ja notòria la seua decadència física, però en la qüestió fonamental, el seu cap treballava molt lúcidament i com sempre sorprenentment àgil i brillant, encara que tenia també els seus lapsus depressius. En un d'ells em va confessar: "¡Mira Alexandre! En aquesta vida he estat molt desgraciat. T'ho dic perquè necessite dir-ho i millor a tu que a ningú. ¡Jo he estat, per a mi, el pitjor enemic!".

Aquestes memòries, que possiblement no es publicaran mai, són un testimoni de primer ordre d'una època, d'una família i d'un artista a l'exili.

Retrat de Matilde, València, 1918. CUCA BALAGUER
Retrat d'Alexandre, València, 1921.

cuperen dos llibres de poemes, en castellà i amb dibuixos inèdits, de l'artista valencià.

Els llibres, els conservava Manuela Ballester Vilaseca (València, 1908), dona de Josep Renau, que viu encara a Berlín Oriental. Fa uns anys Manuela els va donar al seu fill major Ruy, a Puebla, Mèxic. I ara formen part del llegat recuperat per la Fundació Josep Renau de València.

El prime llibre, titulat *Estrellamar* (València, 1930), és una edició d'un sol exemplar, escrit a màquina, i porta una dedicatòria: "A Manolita Ballester". Són poemes certament lorquians, de joventut, dins de la vessant avantguardista de l'època.

Dins del llibre hi ha un tríptic dedicat a la ballarina de color Josephine Baker que, per aquella època, els anys vint, va actuar a València. El recull de poemes inclou així mateix versos amb referències eròtiques, pròpies de la joventut de l'autor en aquell moment en què es liberalitzaven els costums a la València republicana, i Renau hi era molt pròxim als anarquistes del període que, reunits entorn de la revista *Estudios* (1929-37), practicaven l'amor lliure i el naturalisme a les platges de la Mediterrània valenciana.

La mar, finalment, apareix com a tema hegemònic d'una sèrie de versos, naturalistes, propis, d'altra banda, d'un escriptor primigeni, sensible, com a pintor, a la presència del mar a la seua vida quotidiana i a la seua obra artística. Eros, platja, mar, dones, homes, etc. són al-

guns dels temes reflectits en aquests cinc dibuixos que il·lustren el segon llibre de poemes titulat *Intento de amanecer* (València, 1930). Aquest llibre, amb la dedicatòria: "A mi novia, en su ausencia", inclou un grapat de versos referits a la mar, el temps, el *music-hall*, l'amor i la absència, entre altres temes.

En conjunt, els dos llibres de poemes de Josep Renau, responen a la sensibilitat d'un jove creador dels anys trenta que, influït per la poesia precedent de la Generació del 27, expressa literàriament les seves primeres preocupacions sentimentals, ambientals i ideològiques.

FOTOGRAFIES DE LA VIDA I DE L'OBRA

Renau, després d'haver eixit de l'Esco-

Poemes de Josep Renau

Tres retratos

I
No tenía voluntad. Todos lo dominaban.
Vivía al dictado.
Era un mecanógrafo de la vida.

II
Era malo. Nunca daba limosna primero.
La daba después.

III
Era muy avara. Comía lo que todos dejamos
en la orilla del plato, pensava todos los
pensamientos que todos desechamos y tu-
vo
todos los hijos sietemesinos.
(Josep Renau: *Intento de amanecer*, València, 1930).

Espíritu de contorno
que nada sabe de tierra adentro,
los marineros
orean sobre la borda
sus días de castidad.

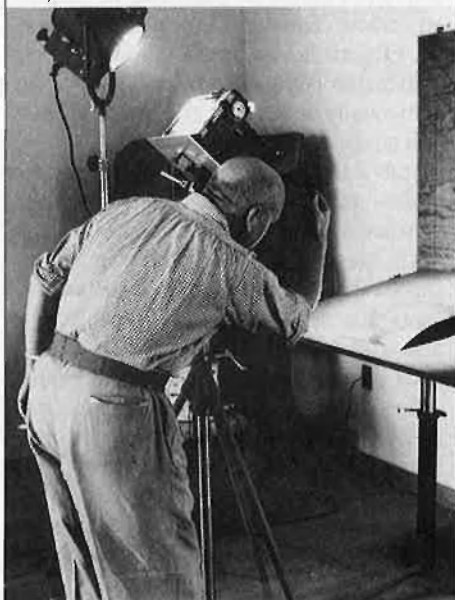
Ante la insistente imagen
de fálicas erecciones,
virilidad convergente
lleva al buque a toda marcha.

Cada vez que el faro pasa
su espátula de luz por las olas,
hace correr por las venas
trémulas gaviotas rojas.

Y ante su inquieta ansiedad,
gira el faro en guiño lento
como guino sindical
de las ramerías del puerto.
(J. Renau: *Estrellamar*, València, 1930)

Ruy Renau i Manuela Ballester, Mèxic, 1955. JOSEP RENAU

Josep Renau al seu estudi a Mèxic RUY RENAU